

Quadèrn d'Estudi Num. 4

*Era sillaba, es
diftongs e triftongs*

**Elaborat pera Seccion de Lingüistica der
Institut d'Estudis Aranesi deth Conselh
Generau d'Aran**

Conselh Generau d'Aran

D.P.:

Dessenh e maquetacion:

Alèxia Grustan

Quadèrn d'estudi num. 4

Éra sillaba es diftongs e triftongs.

Elaborat pera Seccion de Lingüistica der Institut d'Estudis Aranesi deth Conselh Generau d'Aran

Edicion:

Març 2009

ENSENHADOR

Era sillaba	5
Es diftongs	5
Es triftongs	8
Era sillaba fonica	9
Era desseparacion sillabica	10
Apondon	13

ERA SILLABA

Sillaba ei cadua des divisions fonologiques enes quaus se devedís ua paraula. Aguesta conten tostemp ua vocala coma compausant basic de besonh. Ua sillaba pòt existir sense consonantes mès non pòt pas existir sense vocala, que n'ei eth nucli, ne ne pòt aver mès d'ua: donques, s'avem ua vocala avem en conseqüéncia ua sillaba, e s'avem dues vocales avem per fòrça dues sillabes, etc. Era estructura dera sillaba ei compausada deth nucli vocalic (V), tamb un solet element, e ua seguida de consonantes (C) opcionaus ath davant o ath darrèr d'aquera: (...C...) V (...C...). Mès tà davant exemplificam aguesta estructura sillabica.

ES DIFTONGS

Mos trapam a de còps que i a vocales que hèn foncion consonantica ena sillaba, pr'amor que se placen ath cant deth nucli vocalic sense formar per eres madeishes ua sillaba. Parlam alavetz de semiconsonantes e, a despièch d'ester grafiades coma vocales e amuishar un aspècte fonetic pròpri des vocales, era sua foncion ei consonantica e an d'ester tengudes per consonantes ena analisi deth comput sillabic. Podem veir ara seguida exemples coma **ièrla** o **causa**, a on **i** e **u** non foncionen cap coma vocales mès òc coma consonantes en tot nomentar-les “semiconsonantes”. Era prumèra sillaba de **ièrla** a era forma grafica **ièr** e era realization fonetica [jɛɹ] (**ièr-la** ['jɛɹ la]) e era prumèra sillaba de **causa** a era forma grafica **cau** e era realization fonetica [kaw] (**cau-sa** ['kaw za]); en un cas coma en aute, era estructura ei CVC (consonanta-vocala-consonanta) e, tanben enes dus casi, un des compausants consonantics ei ua semiconsonanta ([j] en prumèr cas e [w] en segon).

Es diftongs son donc, grops constituïts pera combinason d'ua vocala, qu'ei nucli sillabic, tamb ua des dues semiconsonantes: [j] (notada i en ortografia) o [w] (notada o o u en ortografia), coma avem vist enes exemples d'adès de **ièrla e causa**.

Avem dus tipes de diftongs:

- **Diftongs decreishents:** era semiconsonanta seguís ath nucli vocalic (estructura VC):

a) Tamb semiconsonanta [j]:

Grafia	Realizacion	Exemples
ai	[aj]	mair, lairar, lairon
ei	[ej]	veire, rei, leiton
èi	[ɛj]	pèira, glèisa, lèit
òi	[ɔj]	polòi, beròi, còila
oi	[uj]	poirir, voi
ui ¹	[yj]	fruita

¹Ena màger part deth domeni occitan, aguest cas se redusís a u [y]: fruita > fruta

b) Tamb semiconsonanta [w]:

Grafia	Realizacion	Exemples
au	[aw]	audèth, mau, causa
eu	[ew]	peu, neurir, reumatològ
èu	[ɛw]	cèu, Miquèu, burèu
iu ¹	[iw]	arriu, liure
òu ²	[ow]	hilhòu, bròu, linçòu
uu ²	[yw]	cuu

¹En Aran avem ua zòna a on se presente era realization [iw] ([a'riw]) d'aguesta grafia (parçan deth baish Aran) e ua auta zòna (miei e naut Aran) a on agesta realization coexistís soent tamb [jew] ([a'ṛjew], [a'ṛjew]).

²Aguesti dus diftongs, ena màger partida de còps se redusissen a ò e a u respectivament. Remercatz qu'eth u finau ([w]) correspon ara vocalizacion d'ua L que campe enes derivats: linçòu-linçòla; hilhòu-hilhòla; cuu-culatèr.

- **Diftongs creishents:** era semiconsonanta precedís ath nucli vocalic (estructura CV):

a) Tamb semiconsonanta [j]:

Grafia	Realizacion	Exemples
ia ¹	[ja]	amiar, istòria, justícia
ie	[je]	vielh, tierè, vier
iè	[jɛ]	ièrla, plumièr, palomièr
iò	[jo]	piòc, tiò, biòca
io	[ju]	violon, diocèsi, parion, cadion

¹Contrastatz: **haria** [(h)a'ria] mès **hariat** [(h)a'rjat] e **en-hiarar** [en(h)a'rja]; **vesia** [be'zia] mès **vesiat** [be'zjat]; **espira** [es'pia] mès **espíjar** [es'pja].

*Cau rebrembar qu'es mots acabadi en -ia, se se pronóncien tamb er accent tonic sus era sillaba precedenta a -ia [-ja], se ten un accent grafic: **justícia** [ʒfys'tisja], **gràcia** ['grasja], **evidència** [eβi'ðensja]

b) Tamb semiconsonanta [w]:

Grafia	Realizacion	Exemples
ua	[wa]	guardar, quate, quan
ue	[we]	huec, cuer, huelha
uè	[wɛ]	aiguèra,

Grafia¹ Realizacion Exemples

oa ²	[wa]	bessoar < besson + ar, carboada < carbon + ada.
oè ²	[wɛ]	carboèr < carbon + èr
oe	[we]	joen < joven, soent < sovent, oelha < *ovelha (< OVĚČULA)

¹Aguesti diftongs son resultat dera queiguda d'ua consonanta (en generau N o V) en contèxte intervocalic, coma ei vededer enes exemples.

²Contrastatz: **garia** [ga'ria], **haria** [(h)ařia] (andues de tres sillabes) coma **lairoa** [lay'rua], **bessa** [be'sua] (andues de tres sillabes tanben), mès **gariat** [ga'rjat], **hariat** [(h)ařjat] (andues de dues sillabes) coma **bessoar** [be'swa], **barroar** [ba'rrwa], (andues de dues sillabes) o **coa** ['kua] (dues sillabes) e **coar** ['kwa] (ua sillaba). Vedem donc enes derivats qu'era tonicitat se desplace de **i** o de **o** de cap tara vocala darrèra (**a**), e alavetz **i** e **o** passen a èster semiconsonantes [j] e [w] respectivaments.

Grafia ¹	Realizacion	Exemples
we	[we]	web ² , western ['westən]
whi	[wi]	whisky ['wiski]

¹Evidentaments, son grafies infreqüentes e corresponen a mots d'origina estrangèra que peth moment non an pas estat adaptades graficaments ar occitan. ²Abracament de **world wide web** (www): hilat o malhum internacionau.

Quan es grafies **e**, **i**, o **u** non formen pas diftong, açò ei remercat per miei d'un trèma (‘) plaçat ath dessús: **veïcul**, **païsi**, **païsan**, **Loïsa**, **reünir**, **taüt**, **baülh**, **flaüta**. Aguest ei un cas desparièr deth des digrafs **qu** e **gu**, a on cau mercar ü s'aguesta vocala a d'èster realizada ath devant de **i** e de **e** (qüestion, lingüista), e en aguest cas avem tostemp diftong ([kwes'tju(ŋ)], [*lɪŋ'gwista*]).

ES TRIFTONGS

Podem definir triftong coma eth cas a on avem ua semiconsonanta que precedís ath nucli vocalic e ua auta que lo seguís (estructura CVC: semiconsonanta-vocala-semiconsonanta), coma ei: **miei** ['mjei], **uetit** ['wej(t)]], **vediau** [be'ðjaw] o **bueu** ['bwew]).

Grafia	Realizacion	Exemples
iau	[jaw]	vediau, leiau, noviau
iu	[jew]	hiu ¹ , arriu ¹
iei	[jej]	miei
iòu	[jow]	vantariòu
uei	[wej]	ueit, nueit (dV), lueira
uai	[waj]	guaire, chauaire
uau	[waw]	quau
ueu	[wew]	bueu, ueu

¹En aranés aguest trifong ei resultat dera realization corresponenta ara grafia **iu**, que pòt èster realizat tanben [iw] ([⟨h⟩iw]) coma avem observat en parlar des diftongs decreishents. Eth grafema **ieu** se da en d'autes varietats occitanes coma en cas deth lengadocian o deth provençau: **ieu**, **Dieu**, etc. Era origina d'aguest trifong ei divèrsa.

ERA SILLABA FONICA

Era sillaba compren ua vocala acompanhada o non de consonantes o de semiconsonantes. Es desparièrs tipes de sillaba qu'avem, consent tamb era estructura intèrna e en tot compdar qu'ua vocala i pòt desenvolopar un ròtle consonantic, les podem veir en listat que seguís:

a) CV (aguesta ei era sillaba mès abondiva):

lucada	/lu - ca - da/	[ly'kaða]
cavala	/ca - va - la/	[ka'βala]

b) CCV

embrèma	/em - blè - ma/	[em'bлемa]
tròca	/trò - ca/	[‘troka]
embromat	/em - bro - mat/	[embru'mat]
cracadís	/cra - ca - dís/	[kraka'dis]
joenessa	/joe - nes - sa/	[ʒwe'nesa]
palomièr	/pa - lo - mièr/	[palu'mie]
encalamiar	/en - ca - la - miar/	[enkala'mja]

c) VC

ampora	/am – po – ra/	[am'pura]
escara	/es – ca – ra/	[es'kara]
arnelh	/ar – nelh/	[ar'nel]

d) VCC

auspici	/aus – pi – ci/	[aws'pisi]
institut	/ins – ti – tut/	[insti'tyt]

e) CVC

solei	/so – lei/	[su'lej]
lèu	/lèu/	[lèw]
ièrla	/ièr – la/	[jèrla]

f) CCVC

bueu	/bueu/	[bwew]
------	--------	--------

g) CCVCC

enclaus	/en – claus/	[en'klaws]
branc	/branc/	[branj]

ERA DESSEPARACION SILLABICA DES MOTS ENA ESCRITURA

Era finalitat d'aguest apartat ei sonque de balhar ua orientacion sus era desseparacion sillabica qu'enquia aguesti moments credem qu'ei inexistentia (ath nòste conéisher) ua normativa sus eth subjècte.

Quan ena escritura cau copar o trincar un mot ara fin d'ua linha, se hè tostemp en respectar es sillabes. Açò exigís era desseparacion des digrafs **ss**, **rr**, **tj**, **tg**, **tz**¹ e ll e deth trigraf **ish**:

prau – bas – sa; cas – se; bar – rè – ra, cor – rau, ar – riu,
cai – sha, co – néi – sher, sau – vat – ge, ar – rat – ja;
mèt – ge, dot – ze, pal – le, cai – sha

Cau sauvar era integritat des digrafs **lh**, **nh**, **ch**, **gu**, **qu**, e des prefixes **an**, **con** (com devant de **m**, **b**, **p**); **cor** devant de **r**; **col** devant de **l**; **co** devant de vocala), **en** (**em** devant de **m**, **b**, **p**), **in** (**im** devant de **m**, **p**, **b**; **il** devant de **l**; **ir** devant de **r**) **des²**, **ex³**, **sos/jos/sub⁴**, **subs e trans/tras⁵**:

ca – lha – da; mon – ta – nha; chau – char; al – le – go – ri - a; an – al – fa – bèt; em – bar – rar; em – pei – rar; en – se – rar; en – om – brar; en – ai – rar; in – a – vient; in – co – mò – de; im – pie – ta – dós; il – le – gau; il – lu – sion; ir – re – gu – lar; des – a – gra – dar; des – a – gra – diu; des – en – dra – var; des – ho – lar; des – en – ter – rar; des – a – co – gar; des – es – pèr; des – ar – ru – pir; des – se – rar; ex – pri – mir; subs – tàn – cia; sos – a – gent / jos – a – gent; sos – ar – ren – dar / jos – ar – ren – dar; sos – en – té – ner / jos – en – té – ner; sos – so – lèr / jos – so – lèr; sos – sig – nar / jos – sig – nar; ex – ci – sion; sub – a – to – mic; sub – clas – sa; sub – tàn – cia; trans – au – pin; trans – ac – cion; trans – at – lan – tic; lo – quèr; se – gui – da; qui – tè – ra; pi – què – ra; ma – qui - nhon

Atau madeish ena combinason de dus prefixes s'a de mantier era sua integritat:

des – em – po – vas – sar; des – em – bro – mar; des – sos – ter – rar / de – jos – ter – rar.

Mès es digrafs **tz**, **th** e eth trigraf **ish** non se pòden pas desseparar se representen eth darrèr son deth mot:

ca – laish, boish, di – boish, can – tatz, di – detz, per – ditz, patz; cas – tèth, còth, ve – dèth

¹ Exceptat se se trape a fin de mot: di-detz, dètz, com-platz, mès prêt-zi, dot-ze.

² **des**, de còps equivau a **es**: des-huelhar / es-huelhar; descarnar / escarnar; desuassar / esuassar (es – uas – sar); descrospar / escrospar; descanterar / escanterar.

³ **ex**: aguest prefixe latin, quan mèrque quauquarren de passat, qu'a deishat d'estèr, ven desseparat deth substantiu per miei d'un junhent: ex-deputat, ex-president, ex-cancelièr, ex-portador (d'ua malautia, etc)... mès quan vòu díder "dehòra de", "pèrda de", s'escriu amassa: extirpar, expropriar, exportador (que transpòrt, ven, etc. productes, merces) mès ena desseparacion sillabica se remèrque aguest prefixe: ex-ac-cion, ex-o-ne-rar, ex-os-mò-si, ex-e-rè-si, ex-aus-tiu, ex-au-çar, ex-or-bi-tant, mès e-xa-mèn, e-xemp, e-xi-lhar, e-xe-cu-tar, etc.

⁴ **sos / jos / sub**: aguesti tres prefixes son sinonims. Eth prefixe **sub** ei tengut entàs tèrmes scientifics: **subaerian**, **subartic**...

⁵ **tras** ei eth prefixe popular de **trans**. Envèrs ad aguest hèt avem de rebrembar qu'era letra **n** ei muda devant d'ua **s** seguida ath sòn còp de ua auta consonanta: circonstància [sírkus'tansja], institut [ist'i'tyt], inspirar [ispí'ra], etc. Aguest fenomèn tanben lo patís eth prefixe **trans** [tras]: **transferir** [trasfe'ri], **transmission** [trasmi'sjù] / [trasmi'sju], **transmèter** [tras'mete].

Rebrember qu'avem ua dobla desseparacion sillabica: era desseparacion de sillabes consent tamb era particion sillabica en tèrmes fonetics, qu'enes exemples que seguissen apareish remercada tamb piquets, non coincidís pas tostemp tamb era desseparacion grafica des mots; aguesta a presents, principaument, es convenguts establidi entara desseparacion des mots a fin de linha: pei . ra . ssa / pei – ras – sa; pe(i) . sho . na . ri . a / pei – sho – na – ria; a . le . gar / al – le – gar (era grafia II, en generau, ei realizada [l] e non pas [ll], a era valor dera l.I catalana).

Apondon presentat peth sénher Bernat Arrous, membre dera Seccion de Lingüistica deth I.E.A. deth Conselh Generau d'Aran, sus er espandi e evolucion de quauqui diftongs (creishents e descreishents) e triftongs en encastre occitan dehòra der airau lingüistic d'Aran.

ES DIFTONGS.

1. Eths diftongs descreishents.

➤ Era reduccio de [yj] a [y] que correspón efectivaments a ua tendéncia pro generala en occitan (en tablèu següent, que senhali en caractaris grassi eras fòrmas arcaizantas en [yj] o [εj] < [yεj]) :

	FRUCTU	FRUCTA
Aups Maritimas (Niça)	fruit (Grassa)	fruchan (Puget)
Charanta (Lemosin)	fru[ch]	frucha
Dordonha (Peirigòrd)	?	frucha
Alier (Auvernha)	fruít	?
Gironda (Bordèu)	fruit ~ frèit ~ fru[t]	frèita < *fruèita (?)
Lanas de Gasconha	fruit ~ frut	?
Òut e Garona	fruít ~ frut	?
Viena (Lemosin)	fruít ~ fru[ch]	?
Arièja	frut ~ fruth	fruta ~ heruta
Crueisa (Lemosin)	fru[ch]	?
Gèrs	frut	fruta
Haut Comenge	frut	heruta ~ hruta
Parçans de Tolosa	frut	fruta
Bigòrra, Manhoac	frut	fruta ~ heruta
Barossa	hrut	hruta
Vath d'Aura	frut	heruta
Indre (zòna deth Creishent)	fru[ch]	?
Biarn	frut	fruta ~ hruta
Baish Ador (Bayoune)	frut	?
Tarn e Garona	frut	fruta ~ frucha (Moissac)
Nauta Vinhana (Lemosin)	fru[ch]	?
Provença	fru (grafia mistralenca) = fruch	?
Marsího/Marselha	fruet	?
Alpenc	fruch	frucha

Ja's vei qu'eras fòrmas en [yj] e son mès que tot acorneradas ath long dera façada atlantica (Gironda, Lanas de Gasconha).

➤ Eth diftong [iw].

- Era afirmacion de J. Taupiac segon era quau era reduccion deth antic trifong [jew] a [iw] e corresponerié a ua tendéncia generala en occitan non ei pas arrecebedissa que se non prenem en compde qu'eth « Gran Oèst » : en gròs, eth Peirigòrd, era Gasconha e eth Lengadòc. Pertot aulhors, en Provença, en eths Aups, en Auvernha, b'ei era solucion en [jew] de qui ei egemonica.
- En Gasconha, era generalizacion deth trifong ath destriment deth diftong que caracteriza un petit airau pirenenc de qui comprén, oltra era màger part deth territòri aranés, eth Luishonés, eth Loron, era Vath d'Aura e eths parçans dera Lanamesa (Hautas Perinèus).
- Que contunhi a pensar que, per mès de coëréncia, non solaments d'un punt de vista diacronic, mès tanben d'un punt de vista sincronic, e valerié mès poder destriar claraments per escriut eth produït de Í longa latina davant U deths auti produïts existents, a saber :

- eth produït de Ÿ brèu latina + U
- eth produït de Í longa latina + L
- eth produït de Í longa latina + B

ETIMON	aranés	gascon fr.	lengadocien	provençau	alpenc
RÍUU	arriu	arriu	riu	riau	riu ~ riéu
VIUU	viu	viu	viu	viéu ~ viu	viu
MOTIUU	motiu	motiu	motiu	moutiéu	motiu
DÝUS	Diu → *Dieu	Diu	Dièu ~ Dieu	Diéu ~ Dieu	Dieu
ROMÆU	*romieu	romiu	romieu	roumiéu	romieu
MÝU(M)	[mèn]	mièu (Coserans)	meu ~ mieu	miéu	mieu ~ miéu
*TÝEU	[X]	tièu (Coserans)	teu ~ tieu	tiéu	tieu
*SÝEU	[X]	sièu (Coserans)	seu ~ sieu	siéu	sieu
*E(G)O	[jo < *I0]	[jo]	ieu	iéu	ieu
FÝLU	hiu → *hieu	hieu ~ hiu	fial ~ fièl	fiéu ~ fieu	fiu ~ fieu

ETIMON	aranés	gascon fr.	lengadocien	provençau	alpenc
*APRILIU	abriu → brieu	abriu	abrièl	abriéu	abriu~abrieu
ECCE IBI	aciu → *acieu	aciu	[X]	[X]	[X]
*ACCU IBI	aquiu → *aquieru	aquiu ~ atheu ¹	aquiu ~ aquí ¹	[ECCU HIC]	[ECCU HIC]

¹ Forma d'aquiu en d'auti parçans gascons.

N'è tengut compde atheu (aquiu) dessús que deras fòrmas en usatge ena lengua escriuta, consacradas per usatge escriut. Eras fòrmas balhadas en italicas que son en grafia mistralenca/felibrenca (provençau, provençau alpenc). Eras fòrmas figuradas en arroi que corresponen aras modificacions de qui poiriem aportar ara nòrma aranesa en cors entà que i-aja mès de compatibilitat dab era nòrma – o es practicas - en vigor deth aute costat dera frontèra.

➤ Eth antic diftong [yw].

Qu'ei interessent de constatar que eth antic diftong aqueth e's mantén sense cambiament, non solaments en Bauartés (era Val d'Aran « francesa »), mès tanben, en divèrsi punts dera planha comengesa, en Castilhonés, en Haut Salat (Arièja gascona) e, de faïcon mès pontuala, en Erau (parçans de Montpelhièr) e enas Alpas Marítimas.

Aran	Mètlas	Martras	Saleish	Lahitèra	Bathmala	Con.hlenç	Aulús	Agde	Grassa
cuu	(31)	(31)	(31)	(31)	(09)	(09)	(09)	(34)	(04)

2. Es diftongs creishents.

➤ Eth diftong [wa] en fin de diccion.

- En Luishonés, au mens, era prononciacion ei aquesta:

- bessoá : [be'swa]¹
- bessoar : [be'swa]
- coá : ['kwa]¹
- empodoar : [enpu'dwa]
- assoar < SO(N)ARE : [a'swa]

¹En Aran [be'sua], ['kua]

- Qu'ei interessent de senhalar tanben que en indicatiu present, era prumèra persona deth singular deths vèrbes acabadi en [wá] ei irregulara. A Luishon e en Loron, eths vèrbes aqueri que son eths soli a manténguer - en estreta combinason dab era terminason modèrna en /-i/ - era antica desinéncia en /-e/ deth ancian occitan. Que's ditz donc :

- ['kwej] (= coei) que non pas : *coï
- [en'puðwej] (= empodoei) que non pas : *empodoï
- [a'swej] (= assoei) que non pas *assoï

- Per ce qu'ei deth vèrbe coar, que semble que i-age unanimitat de toti eths dialèctes occitans. Era fòrma qu'ei pertot oxitonica :

despartament francés	realizacion locala de coar
Alier (03) : Auvernha, Creishent	[kwa]
Aups Maritimas (06) : parçans de Niça	[kwa]
Arièja (09)	[kwa]
Charanta (16) : Lemosin	[kwa] ~ [kwε]
Corresa (19) : Lemosin	[kwa]
Crueisa (23) : Lemosin	[kwa]
Dordonha (24) : Peirigòrd	[kwa] ~ [kwe]
Gèrs (32) : Gasconha	[kwa]
Gironda (33) : Bordalés	[kwa] ~ [kwe]
Hauta Garona (31) : Comenge, Tolzan	[kwa]
Nauta Vinhana (87) : Lemosin	[kwa] ~ [kwæ]
Hautas Perinèus (65) : Bigòrra, Quate Vaths	[kwa]
Indre (36) : Creishent	[kwa]
Lanas (40) : Gasconha	[kwa]
Òut e Garona (47) : Agenés	[kwa]
Pueg de Doma (63) : Auvernha	[kwa] ~ [kwε] ~ [kwæ]
Baishas Pirenèus (64) : Biarn, Baish Ador	[kwa]
Tarn e Garona (82) : Lomanha, Moissac	[kwa]

3. Eths diftongs descreishents [ɛj] e [ej] :

Eth pas de [ɛj] a [ɛ], e de [ej] a [e] que constitueish, dab eth emplec deth articol dit pirenenc, eth e era, era monoftongason de [aw] en ò e ua cèrta propension ath arcaïsme, ua deras granas caracteristicas deth gascon pirenenc, d'un cap ath aute deth sòn maine (deth Lavedan, enas Hautas Perinèus, entiò eth Coserans, en Arièja).

3.1. Eth diftong [ɛj].

- En d'aubuns parçans dera Montanha gascona, [ɛj] que pòt tanben passar a [ɛ] dauant consonanta : en Lavedan (Arrens, Varètja), mès tanben en Castilhonés (Arièja), lèit < LACTE, per exemple, ei comunaments prononciat [lèt] (= era lèt) .
- N'ei cap impossible, en contra, que ua fòrma verbala coma /ɛ/ < HABEO arrepresente era solucion primitiva. Un autor coma Pey de Garròs (c. 1580), en plen Leitora, non coneish encara qu'era fòrma aquera (de qui ortografia ê, dab un accent circonflexe) :

Que jo n'ê plus ara paou deus lairos

Ad aqueth moment, que serié mès lèu era fòrma èi (jo èi) de qui corresponerié a ua refeccion recenta sus eth modèle d'auti vèrbes ara madeisha persona (jo sòi, jo vei, jo sai, ètc). Qu'ei era madeisha causa, plan solide, pera prumèra persona deth singular, ath futur. Veigatz encara eths escrits d'en Pey de Garròs :

Las com dromiré jo d'aneyt

3.2. Eth diftong [ej].

- S'òm a per ambicion de proposar ath public aranés ua normativa de qui intègre d'aubuas solucions mès « englobantas », mès panoccitanas, que crei que, coma nos i envita era segonda version deras Nòrmes Ortografiques, § 8, non serié pas ua maishanta solucion d'escriuer /ei/ ce que prononciam majoritariaments [é], a condicion, plan segur, de senhalar toti eths mots de qui pòden hèr excepcion, coma, per exemple, ueit < OCTO¹.

1. A notar, totun, que ueit ei efectivaments prononciat [wet] en Lavedan, ce qu'ei impossible en Aran e en bèth auts parçan vesin, a on arriscarié de's confóner dab eth abotissent de *UOCITU > [bwet] o [wet] (= vueit)..

Ja ei ce que's hè en Bigòrra, a on, segon eths parçans, eth monde e diden, [net] o [nej] (neit < NÓCTE), [bwet] o [bwej] (vueit < *UÓCITU), ètc.

➤ Athieu a títol d'informacion, quauqui exemples dera evolucion deth latin NÓCTE ena region pirenenc e prepirenenc :

Lavedan	Haut Ador	Tarba	Vath d'Aura	Barossa	Luishon	Sent Gaudenç	Tolosa	Coserans
[net]	[net]	[nej]	[net]	[net]	[net]	[net]	[nejt]	[net]

4. Eth diftong [òw]

Eth amudiment deth segon element en diftong descreishent [òw] ei un fenomèn qu'eth aranés e partatja dab era màger part deth gascon orientau. Athieu, per exemple, ce que balha era evolucion deth latin LINTEOL(U)> linçò[u], un shinhau pertot ena zòna gascona.

Gasconha Orientala				
Bigòrra	Gèrs	Haut Comenge	Tolosa	Coserans
[linsò]	[linsò]	[linsò]	[lansòl]	[linsòw]

Gascon Estrem (Gasconha Occidental)				
Baish Ador (Baiona)	Biarn	Shalòssa	Còsta Landesa	Bordalés
[linsò]	[linsòw]	[linsò]	[linsòw]	[linsòw]

Atheu, tanpòc, non crei cap qu'eth hèt d'arrestabrir, consent dab era evolucion fonetica, era « u » arresultant dera vocalizacion dera -L latina en finala romanica e pòse un gran problema. Ja ei ce que's hè, encara un còp, en Bigòrra, a on, coma ac viem de veir, non s'entén cap, tanpòc.

Conselh Generau d'Aran